

DOI: 10.36719/AEM/2007-2019/49/65-65

Aytac İlham qızı İsgəndərova

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

isgenderova91@gmail.com

DİSLEKSİYA PROBLEMİNİN TƏDQIQAT TARİXİ

(Tezislər)

Açar sözlər: *disleksiya, oxu pozuntusu, öyrənmə çətinliyi, etiologiya, inkişaf tarixi*

Key words: *artist, Abdulkhalyg, rural theme, labor, collective farm life, national painting, color shades*

Ключевые слова: *художник, Абдулхалыг, деревенская тема, труд, колхозная жизнь, национальная живопись, цветотые оттенки*

Disleksiyanın tədqiqat tarixi 1800-cü illərin sonundan müasir dövrə qədər davam edir. Öyrənilmə tarixini şərti olaraq dörd əsas mərhələyə bölmək olar:

I mərhələ 1800-1900-cü illəri əhatə edir. İlk dəfə 1877-ci ildə alman həkimi Adolf Kussmaul tərəfindən təcrid edilmiş bir vəziyyət olaraq “söz korluğu” anlayışı təqdim edildi. “Disleksiya” termin olaraq ilk dəfə 1881-ci ildə alman həkim Osvald Berxan tərəfindən irəli sürülməsinə baxmayaraq, 1887-ci ildə oftalmoloq Rudolf Berlin tərəfindən böyük yaşlı xəstələrinə qismən oxu itkisini təsvir etmək üçün istifadə edildi. 1896-cı ildə İngilis həkim W. Pringle Morgan İngilis Tibb Jurnalına təqdim etdiyi “Anadangəlmə söz korluğu” adlı məqalədə xüsusi oxu pozuntusunun təsvirini verdi.

II mərhələ 1900-1950-ci illəri əhatə edir. 1925-ci ildə həkim Samuel Orton beyin zədələnməsi ilə əlaqədar olan vəziyyətin oxunu çətinləşdirdiyini müəyyənləşdirdi. 1930-cu ildə isə özünün Strefosimboliya nəzəriyyəsinə təqdim etdi. Ortonun 1937-ci ildə yazdığı kitab uşaqlarda oxu pozuntusunun korreksiyası mövzusunda əhatə edirdi.

III mərhələ 1950-2000-ci illəri əhatə edir. 1949-cu ildə Klemen Launayın rəhbərliyi ilə aparılan tədqiqatlarda müəyyən edildi ki, oxu pozuntusu birbaşa görmə dinamikası ilə əlaqədardır. 1963-cü ildə “Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqların problemlərinin aşkarlanması” konfransında Samuel Krik “öyrənmə məhdudiyyəti” terminini təqdim etdi.

1964-cü ildə Öyrənmə Məhdudiyyəti olan Uşaqlar üçün Assosiasiya yaradıldı.

1970-ci ildə disleksiyanın fonoloji fəaliyyətin çətinləşməsindən qaynaqlandığı və tələffüz edilən sözlərin diskret fonemlər tərəfindən əmələ gəldiyi fikri irəli sürüldü.

1975-ci ildə “Bütün xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlar üçün təhsil qanunu” qəbul edildi. Qanunda disleksiya verbal və yazılı nitqi qavramaq və istifadə etmək üçün əsas psixoloji proseslərin bir və ya bir neçəsində problem yaranması ilə əlaqələndirildi.

1993-cü ildə Kastles və Kolshert disleksiyanın iki növünü müəyyənləşdirdi: -Səthi disleksiya, -Fonoloji disleksiya

IV mərhələ isə 2000-ci illəri əhatə edir. 2001-ci ildə uşaqlıqda oxumaq üçün vacib olan həm fonoloji, həm də orfoqrafik proseslərin sinir pozulmaları ilə əlaqədar olaraq disleksiyanı yaratdığı aydınlaşdı.

2003-cü ildə Ziegler və həmkarları disleksiyanın bioloji mənşəli olduğunu iddia etdilər. 2004-cü ildə isə Hong Kong Universiteti oxuduqları dil ilə əlaqədar olaraq disleksiyanın uşaqların beyninin müxtəlif funksional sahələrinə təsir etdiyi qənaətinə gəldilər.

2008-ci ildə Heym və onun tədqiqat qrupu fərqli koqnitiv çətinliklərlə şərtlənən üç disleksiya növünü müəyyənləşdirdi:

1. Tipik oxu qabiliyyətli uşaqlarla müqayisədə daha zəif fonoloji differensiasiyaya sahib idilər.

2. Diqqətin ümumi funksiyaları digər disleksiyalı uşaqlara müqayisədə daha yaxşı vəziyyətdə idi.

3. Fonoloji, eşitmə qabiliyyətləri və neyronların fəaliyyəti çox zəif idi.

Bu nəticələr disleksiyanın fərqli koqnitiv pozulmalardan qaynaqlandığını sübut etdi.

Beləliklə, disleksiyanın inkişaf tarixi 1800-cü illərin sonundan başlayaraq təkamül etmiş və disleksiyanı yaradan səbəblər bir neçə fərqli profildən araşdırılmışdır.

Ədəbiyyat:

1. Alexander, A; Anderson, H; Heilman, P; Voeller, K; Torgesen, J (1991). "Phonological awareness training and the remediation of analytic decoding deficits in a group of severe dyslexics".

2. Beaton, Alan. Dyslexia, Reading and the Brain: A Sourcebook of Psychological and Biological Research (Psychology Press, 2004)

Rəyçi: f.f.d.T.Ağayeva